

Roman Baron, Roman Madecki

Slavnostní udělení Řádu za zásluhy o Polskou republiku prof. Krystyně Kardyni-Pelikánové a prof. Jarmilu Pelikánovi

Historia Slavorum Occidentis 1(8), 262-270

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Slavnostní udělení Řádu za zásluhy o Polskou republiku prof. Krystyně Kardyni-Pelikánové a prof. Jarmilu Pelikánovi

Dne 5. března 2015 se v Křišťálovém sále Staré radnice v Brně konalo slavnostní udělení státního vyznamenání Řádu za zásluhy o Polskou republiku (Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej) prof. Krystyně Kardyni-Pelikánové a prof. Jarmilu Pelikánovi. Jménem prezidenta Polské republiky vyznamenání předala velvyslankyně Polské republiky v České republice prof. Grażyna Bernatowicz. Sváteční události se zúčastnili také další významní hosté – generální konzulka Polské republiky v Ostravě Anna Olszewska, zástupci Filozofické a Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, představitelé města Brna, Knihovny Jiřího Mahena v Brně, Polského klubu POLONUS v Brně, mnoha vědeckých, vzdělávacích a kulturních institucí, a v neposlední řadě i Historického ústavu Akademie věd České republiky, včetně jeho brněnské pobočky.

Po ceremoniálu byla veřejnosti představena kniha „Česká polonistická studia: tradice a současnost. Filologie – historie – politologie – právo“ (Praha 2014), která vznikla v rámci projektu Česko-polského fóra při Ministerstvu zahraničních věcí České republiky, a to díky spolupráci významných badatelů z Brna, Prahy, Varšavy, Ostravy, Opavy, Olomouce, Poznaně a Prešova, a také redaktorské práci Romana Barona a Romana Madeckého. Publikace věnovaná zejména bohaté tradici a současnému stavu českých polonistických studií není sice otevřeným dílem ve smyslu definice slavného italského spisovatele a sémiologa Umberta Eca (*Opera aperta*), přesto bylo cílem autorů oslovit nejen úzce zaměřenou odbornou veřejnost, nýbrž také širší okruh čtenářů – zejména vysokoškolské studenty a všechny ostatní, které Polsko a česko-polské vztahy v českém prostředí zajímají. Myšlenka, jež stála u zrodu této kolektivní monografie, se objevila asi před třemi lety a postupem času se transformovala do stávající knižní podoby.

Hlavní pozornost však náležela nejdůležitějším osobnostem onoho setkání, oběma vyznamenaným, profesorce Krystyně Kardyni-Pelikánové a profesoru Jarmilu Pelikánovi, předním českým polonistům. Dovolíme si nyní představit životní osudy a vědeckou dráhu obou brněnských badatelů.

Prof. dr hab. Krystyna Kardyni-Pelikánová, DrSc. se narodila Franciszce a Władysławu Kardyniovým v jednom z největších polských měst. Průmyslová Lodž, dynamicky se rozvíjející od začátku předminulého století, se stala nejen jejím rodištěm, nýbrž také důležitým zázemím, v němž sehrávali nejdůležitější úlohu nejprve rodiče, a později především sestra Halina. Dodejme, že část rodiny budoucí polské a české literární vědkyně pocházela z Velkopolska (mj. z Krotoszynu), odkud se odstěhovala v období Bismarckova kulturkampfu, a že předkové její rodiny v mužské linii přicestovali do šlechtické Rzeczpospolité z Itálie. Během německé okupace se rodina s malou Krystynou a o něco starší Halinou musela z domova nuceně vystěhovat: v roce 1941 je poslali na východ do Przybysławic, a poté do městečka Ryki v nedlouho předtím zřízeném Generálním gouvernementu; teprve po hrůzostrašné válce se rodina mohla vrátit. I když ani v poválečném období nebyl běh dějin ve střední Evropě zdaleka jednoduchý a svobodný, válečné běsnění se již více neopakovalo. Mladá Krystyna Kardyni se tehdy rozhodla pro vysokoškolské studium rodného jazyka a literatury; první tři roky studovala v Lodži, a později jako jedna z nejlepších posluchaček mohla pokračovat ve studiu na nejstarší polské univerzitě v Krakově. Zde se na přednáškách a seminářích setkala s tak významnými polonisty, jakými byli kupříkladu Juliusz Kleiner, Stanisław Pigoń, Kazimierz Wyka či Henryk Markiewicz. V Krakově také poznala budoucího manžela Jarmila Pelikána.

Další životní etapa a zároveň i vědecká kariéra prof. Kardyni-Pelikánové začala přestěhováním do moravské metropole. Psal se rok 1956, a Brno už stalo domovem manželů Pelikánových až dodnes. Na rozdíl od Jarmila Pelikána, který spojil svůj další odborný růst s brněnskou univerzitou, literární vědkyni – začínající ve svém oboru – to táhlo do rodného Polska, kde postupně obhájila dizertaci (Lodžská univerzita) i habilitační práci (Varšavská univerzita). Její vědecká dráha byla završena jmenováním profesorkou na Masarykově univerzitě v Brně a přiznáním čestného titulu emeritní profesorky téže univerzity.

Na počátku své kariéry několik let působila jako lektorka polského jazyka a literatury na Univerzitě Palackého v Olomouci. Později dvě desetiletí pracovala v brněnské pobočce Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV. Mohla tak osobně poznat řadu vynikajících českých i polských badatelů: například v Lodži to byla prof. Stefania Skwarczyńska nebo v Praze prof. Karel Krejčí. Věnovala se také výuce studentů a doktorandů. Za všechny jmenujme

alespoň Mgr. Lenku Németh-Vítovou, Ph.D., v současné době působící na Univerzitě Adama Mickiewicze v Poznani.

Profesorce Kardyni-Pelikánové ze všeho nejvíc přirostla k srdci brněnská polonistika, a česká polonistika vůbec. Stačí si pečlivě prohlédnout dlouhý seznam bibliografických položek u jejího jména v lexikonech a jednotlivých jubilejních sbornících. Tento seznam, v němž se zřetelně zrcadlí dlouholeté, systematické a neúnavné badatelské úsilí, se postupem času začal viditelně rozrůstat o další a další badatelská témata, nové metodologické přístupy a žánry vědeckých publikací. Neutuchající vášně pro vědecké poznávání různorodých, dynamicky se měnících projevů česko-polského kulturního dialogu (zejména v moderních dějinách), bedlivé sledování i těch nejaktuálnějších trendů ve vývoji literárněvědné komparatistiky, soustavný zájem o genologii a problematiku literárního překladu z polštiny do češtiny a naopak či systematická pozornost věnovaná historickému vývoji české (nejen univerzitní) polonistiky - to vše je příznačné pro vědecký profil polské a české profesorky. Připomeňme alespoň několik titulů knih, které vydala: Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego (Wrocław 1975), Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej (Wrocław 1986), Czesko-polskie spotkania literackie. Komparatystyka. Genologia. Przekład (Brno 2000), Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka (Warszawa 2003), Pokłosie komparatysty. Studia o polskiej i czeskiej literaturze (Brno 2007).

Čím by byly obě národní kultury a oba národy bez své národní literatury a bez těch, kteří nám pomáhají pochopit literární vývoj v širokém evropském a světovém kontextu? Odpověď je nasnadě a významné státní ocenění je nejlepším potvrzením našeho společného povědomí o tom, jak záslužná je práce vědců v humanitních oborech.

Prof. PhDr. Jarmil Pelikán, CSc. se narodil 23. listopadu 1928 v Rovečném na Vysočině. Po maturitě na Vyšší hospodářské škole v Brně v roce 1950 byl přijat na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity ke studiu oborů polský jazyk a literatura a ruský jazyk a literatura. V roce 1952 byl vyslán do Polska, kde pokračoval ve studiu polské filologie, nejprve na Varšavské univerzitě, později na Jagellonské univerzitě v Krakově, na níž v roce 1955 získal titul magistra. Během pobytu v Krakově se seznámil se svou budoucí chotí Krystynou Kardyni, s níž jej kromě společné cesty životem pojí také trvalý a hluboký zájem o polskou literaturu a kulturu, literární vědu

či česko-polské literární a kulturní vztahy. Vznikl tak známý „polonistický tandem“ manželů Pelikánových, který významně ovlivnil nejen českou polonistiku, ale také česko-polské vědecké kontakty na poli filologie.

Vědecká kariéra prof. Jarmila Pelikána je spjata především s brněnskou filozofickou fakultou, na niž nastoupil jako asistent v roce 1955. Tato symbióza trvala úctyhodných 36 let. V roce 1962 zde obhájil svou kandidátskou práci, v roce 1969 se pak habilitoval a byl ustanoven docentem pro obor slovanských literatur se zaměřením na dějiny polské literatury. V roce 1990 byl Jarmil Pelikán jmenován profesorem pro obor dějin polské literatury a slovanských literatur. V době působení prof. Pelikána byla polonistika, po likvidaci Semináře pro slovanskou filologii, postupně součástí několika kateder, až nakonec vytvořila relativně samostatné pracoviště s názvem Oddělení slovanských literatur, které Jarmil Pelikán vedl od roku 1978 až do svého odchodu do důchodu na konci roku 1991. V této podobě dokázal polonistiku stabilizovat a ubránit ji před politickými zásahy i v době, kdy byla spolupráce s Polskem oficiálně zapovězena. Významně jej v tom podporovala právě jeho žena, Krystyna Kardyni-Pelikánová. Díky tomu se polonistika spolu s rusistikou mohla stát stěžejním oborem obnovené brněnské slavistiky (Ústav slavistiky, 1995).

Prof. Pelikán byl také erudovaným a oblíbeným pedagogem, který dokázal své posluchače získat pro samostatnou vědeckou a pedagogickou práci. Vedl přednášky z dějin polské literatury, z úvodu do polské kultury, literární teorie, dějin polského divadla, československo-polských kulturních vztahů a překladatelské semináře. Ostatně sám překládal z polštiny, a také bulharštiny.

Vědecké zájmy Jarmila Pelikána byly spjata především s polskou literaturou, literární komparatistikou a recepcí polské literární tvorby nejen v českém prostředí, ale i samém Polsku. Výsledkem těchto bádání je monografie *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867* (Praha 1963), v níž sleduje souvislosti mezi vznikem díla významného romantika a vývojem polské národní pospolitosti, a dále práce *Juliusz Słowacki wśród Czechów* (Brno 1974), ve které se zcela nově zaměřil na roli přijímající strany, jež vytváří živnou půdu pro recepci a působení cizího díla.

Mezi vědeckými pracemi prof. Pelikána zaujímají významné místo publikace věnované problematice dějin polského dramatu a divadla: *Stručný*

nárys polského dramatu (1971), Poválečné polské drama (1976), Nástin dějin polské dramatiky (1978), a především Nástin dějin polského divadla (1988), jenž přináší systematický přehled vývoje polského divadla od nejstarších dob až do čtyřicátých let 20. století. Prof. Pelikán věnoval trvalou pozornost také otázkám česko-polských, širě i mezislovanských literárních a kulturních vztahů. Vrcholem tohoto zájmu byla monografie Purkyňova spolupráce s Poláky (1990).

Prof. Pelikán publikoval též řadu odborných studií v českých i polských odborných časopisech, autorsky se podílel na významné dvoudílné publikaci Češi a Poláci v minulosti (1964, 1967) a kolektivních slovníkových dílech: Slovník spisovatelů. Polsko (1974), Slovník slovanských spisovatelů (1984), Slovník polských spisovatelů (2000). Psal také fundované úvody a doslovy k polským dílům publikovaným vydavatelstvím Odeon.

Dílo Jarmila Pelikána představuje neopominutelnou součást nejen brněnské, ale i celé české polonistiky druhé poloviny 20. století. Jeho práce formovaly řadu studentů polonistiky, doktorandů i mladých vědeckých pracovníků, a zároveň významnou měrou přispěly k poznání polské literatury a kultury v českém akademickém i mimoakademickém prostředí.

Tekst mowy prof. Krystyny Kardyni-Pelikánowej

Wasza Ekscelencjo Pani Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Czeskiej!

Wielce Szanowna Pani Konsul Rzeczypospolitej Polskiej!

Wielce Szanowni Państwo!

W imieniu nieobecnego z powodu choroby męża, prof. Jarmila Pelikána, oraz w imieniu własnym pragnę jak najserdeczniej podziękować władzom Najjaśniejszej Rzeczypospolitej Polskiej, reprezentowanym tu przez Jej Ekscelencję Panią Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej Prof. Grażynę Bernatowicz oraz przez Panią Konsul Generalną Annę Olszewską, za przyznanie nam tak wysokiego polskiego odznaczenia państwowego za całokształt naszej pracy polonistycznej na terenie Republiki Czeskiej.

Kultura Polski i Czech w ciągu ponad tysiącletniego istnienia obu państw i narodów przedziwnie się przeplatała. To z języka czeskiego przywędrowały

do nas, Polaków, słowa-pojęcia tak ważne w polskiej kulturze, jak *serce* czy *kościół*. A oto inny drobny przykład, bliższy nam czasowo. Marian Szykowski badając przed laty polski wkład w czeskie odrodzenie narodowe czeskim budzieliom za ich niezwykły wysiłek i zdumiewające osiągnięcia przyznawał metaforycznie polski order czasów oświecenia *Sapere auso*, czyli tym, którzy odważyli się być mądrymi. Order ten utworzono dla Stanisława Konarskiego, który w wieku XVIII reformował w Polsce szkolnictwo sięgając po inspirację do dzieł znanego w Europie pedagoga J. A. Komenskigo. Ten ostatni z kolei, jak wiadomo, strawił wiele lat na emigracji w polskim Lesznie, a kiedy jako biskup Jednoty Czeskiej stwierdził, że w czeskich śpiewnikach religijnych brakuje pieśni dziękczynnych – bez wahania przetłumaczył przepiękny *Arcyhymn* Jana Kochanowskiego zaczynający się od słów *Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?* Pieśń ta weszła odtąd do czeskich kancjonałów, wraz z nimi dotarła aż do Ameryki, zaś w ojczyźnie Komenskigo zadomowiła się tak dalece, że na Morawach uważana była za pieśń ludową, dla której melodię przystosował sam Leoš Janáček.

Już tylko na tym drobnym przykładzie widzimy, jak bliskie są sobie obie kultury: polska i czeska (mimo istnienia także niemałych różnic między nimi, o których pamiętamy) i jak często dzięki tej bliskości mogły owe kultury wchodzić ze sobą w interakcje. Świadomość tego faktu była kamieniem węgielnym naszej pracy.

Zdaję też sobie sprawę z tego, że przyjmuję to odznaczenie nie tylko w imieniu męża i własnym, ale także, choć pośrednio, w imieniu Uniwersytetu Masaryka. Uniwersytet ten bowiem to moja czwarta z kolei *alma mater* (po Uniwersytecie Jagiellońskim, Łódzkim i Warszawskim). Tamte polskie uczelnie obdarzyły mnie i męża tytułami magistra, a potem – już tylko mnie – tytułem doktora nauk humanistycznych i doktora habilitowanego. Natomiast profesor Jarmil Pelikán zawdzięcza wszystkie swoje dalsze stopnie naukowe tutejszemu Uniwersytetowi imienia Masaryka, mnie zaś uczelnia ta zaszczyliła tytułem profesora literatury polskiej.

Polskie wysokie odznaczenia państwowe przyjmuję także w imieniu wszystkich pracujących tu polonistów i opiekunów polonistyki o znanych w naukach humanistycznych nazwiskach, dzięki którym kierunek ten mógł w tutejszym uniwersytecie powstać i rozwijać się. Wymienię tu tylko tytułem przykładu opiekunów powojennych, a więc profesorów: Franka Wollmana,

Josefa Kurza, Václava Machka, Artura Závodského, Miroslava Mikuláška i dziś opiekującego się polonistyką profesora Ivo Pospíšila.

Trzeba też podkreślić fakt, iż ja i mąż nie działaliśmy w próżni, lecz przeciwnie – mieliśmy od początku naszej działalności polonistycznej ścieżkę wydeptaną już przez naszych poprzedników: w Brnie – przez dr. Kolaję oraz licznych brneńskich naukowców, interesujących się językiem, literaturą i historią Polski (a było ich wielu), zaś w czeskiej polonistyce w ogóle przypomnieć należy szczególnie ważną osobowość – prof. Mariana Szyjkowskiego, twórcę w 1923 roku czeskiej polonistyki instytucjonalnej, uniwersyteckiej na UK – pierwszej tego typu polonistyki w Europie i na świecie oraz jego praskich następców. Z tych na szczególne wyróżnienie zasługuje prof. Karel Krejčí, wielki uczeń Szyjkowskiego, a my oboje z mężem wiele mu zawdzięczamy. Ja jako jego długoletnia współpracowniczka w ramach ÚČSL ČSAV, mąż jako ten, który pod jego opieką bronił swej kandydatury i habilitacji. A właśnie Karel Krejčí wypowiedział o polskiej literaturze te oto piękne słowa:

Literatura polska należy do najwspanialszych literatur świata zarówno z uwagi na swój narodowy charakter, jak i ze względu na swój wielki wkład do skarbnicy kultury światowej. Jednocześnie jest to literatura, która językiem, duchem i losami narodu była zawsze jak najściślej spokrewniona z literaturą czeską. (*Dějiny polské literatury*, 1953, s. 9)

Mąż i ja jesteśmy więc tylko drobnymi ogniwami w długim już łańcuchu ludzi, którzy dążyli do wzajemnego polsko-czeskiego poznania się i zrozumienia, którzy ową bliskość dwu starych kultur europejskich w pełni odczuwali. Łańcuch ten np. w Brnie tworzyli i tworzą kierujący kolejno polonistyką po doktorze Kolaji: doc. Krystýnek, prof. Jarmil Pelikán, dr Irena Hrabětová, prof. Ludvík Štěpán, aż po dra Romana Madeckiego, kierownika Seminarium Zachodniosłowiańskich Języków i Literatur przy Instytucie Sławistyki FF MU, w skład którego wchodzi polonistka.

Wspomniany już prof. Szykowski po wielu latach pracy w Pradze we wstępie do rozprawy habilitacyjnej prof. Krejčego *Polská literatura ve vírech revoluce* nazwał żartobliwie swoje wysiłki pedagogiczne, naukowe i popularyzatorskie „propagowaniem polonofilskiej wiary”, a działalności swojej i swoich następców nadał apostołskie zabarwienie, porównując ją - znów żartobliwie – do działalności misyjnej, której celem miało być „kształtowanie znawców, miłośników i propagatorów polskiej kultury piśmienniczej i jej nieśmiertelnego piękna.”

Mam nadzieję, że i my oboje z mężem w tej działalności „misyjnej” mamy swój skromny udział. A ponieważ ową działalność umożliwił nam w pierwszym rzędzie brneński uniwersytet imienia Masaryka – pod adresem tej uczelni, która męża wykształciła, a następnie zatrudniała aż do jego odejścia na emeryturę, która i mnie zatrudniała eksternistycznie od roku 1958, której zawdzięczam swoją profesurę, która wreszcie uprzystępiała nam swoje wydawnictwa i czasopisma, stwarzając tak przestrzeń dla naszej działalności naukowej, a więc pod tym adresem chciałabym przesłać słowa serdecznej wdzięczności.

Władzom Najjaśniejszej Rzeczypospolitej Polskiej zaś, reprezentowanym dziś przez Jej Ekszelencję Ambasadora RP Panią Profesor Grażynę Bernatowicz oraz Panią Konsul Generalną Annę Olszewską, a także tym wszystkim, którzy tak serdecznie zatroszczyli się o nasze dzisiejsze wyróżnienie, a więc dr Romanowi Baronowi, poloniście-historykowi z Instytutu Historii Czeskiej Akademii Nauk, dr Romanowi Madeckiemu, dzisiaj kierującemu polonistyką brneńską, a także łaskawie pilotującemu te sprawy Panu Konsulowi Honorowemu RP doc. Petrowi Mrkývce z Wydziału Prawa MU chciałabym złożyć serdeczne podziękowania połączone z głębokim staropolskim ukłonem i słowami staropolskiej pieśni:

„Niech Im gwiazda pomyślności nigdy nie zagaśnie!”.

Wdzięczność własną oraz prof. Jarmila Pelikána kieruję wreszcie pod adresem tych wszystkich, którzy – w ciągu długich lat naszej działalności pedagogicznej, naukowej i popularyzatorskiej w Czechach – towarzyszyli życzliwie naszym pracom, wspierając, inspirując i pomagając nam w naszych polonistycznych poczynaniach. Z mej strony szczególnie ciepłe i wdzięczne wspomnienie kieruję ku byłemu Instytutowi Literatury Czeskiej i Światowej Czechosłowackiej Akademii Nauk, w którym przepracowałam długie i owocne lata. To ta instytucja zezwalała mi na naukowe wyjazdy do Polski i podjęcie tam obrony doktoratu i habilitacji w czasach, kiedy awanse naukowe polonistów w dobie tzw. „normalizacji” były w Czechach wstrzymane.

Zdaję sobie sprawę z nowej drogi, na jaką dziś ze względów pragmatycznych, a także na skutek rozwoju nauki wkracza polonistyka, szykując się już nie tylko, jak chciał Szyjkowski, do kształcenia „znawców, miłośników i propagatorów polskiej kultury piśmienniczej i jej nieśmiertelnego piękna”. Wiele o tym mówi prezentowana dziś przez panów doktorów Barona i Madeckiego książka, będąca zapisem tych zmian, zapisem zejścia polonistyki ze

ścieżki wyłącznie filologicznej i wejścia na drogę kształcenia polonoznawczego poprzez wykorzystanie badań interdyscyplinarnych. Ja pragnęłabym tylko, by te zachowania pragmatyczne (a chodzi o sprawy tak ważne, jak możliwość realizowania się naszych studentów w wielu różnych późniejszych rolach społecznych) nie wyparły całkowicie tamtych romantycznych ideałów Szyjkowskiego.

Dziękując Szanownym Państwu za przybycie na dzisiejszą uroczystość, wyrażam głęboką wiarę w naszą kulturalną, polsko-czeską wspólnotę i jedność, czy – jak pisali przed dwustu laty nasi przodkowie – w naszą czesko-polską wzajemność.

Roman Baron (Praha), Roman Madecki (Brno)